

220806 - فراموش کردن نیت تقرب به الله

سوال

آیا اینکه انسان نیت تقرب به الله را فراموش کند بر درستی کارش تاثیر می گذارد یا فقط اجر آن را کم می کند؟
مثلا اگر شخصی به نیت مسلمان شدن یا رفع حدث اکبر (جنابت) غسل کند اما از نیت تقرب به خداوند غفلت کند
آیا غسلش درست است؟

پاسخ مفصل

اولا:

شکی نیست که تصحیح نیت و به یاد آوردن آن در آغاز کار از بزرگترین چیزهایی است که شایسته است بنده عبادتکار به آن مشغول باشد، زیرا درستی یا نادرستی یک کار به آن وابسته است و مدار صلاح دل یا فسادش به آن وابسته است زیرا قلب به صلاح نمی آید مگر آنکه عملش و تلاشش خالصانه برای الله باشد.

پیامبر ما . صلی الله علیه وسلم . می فرماید: **«همانا کارها به نیتها وابسته است و همانا هر کس چیزی را به دست می آورد که نیت کرده است»** متفق علیه.

امام نووی . رحمه الله . می گوید:

«مسلمانان بر جایگاه بزرگ این حدیث و کثرت فواید و درستی این حدیث اجماع دارند...» وی سپس می گوید:

«جماهیر علما از عربی دانان و علمای اصول و دیگران گفته اند: **«إنما»** برای حصر آمده است که نام برده را اثبات کرده و غیر آن را نفی می کند. بنابراین معنایش چنین است که: همانا اعمال بر حسب نیت حساب می شود و اگر بدون نیت باشد به حساب نمی آید. این حدیث همچنین دلیلی است بر اینکه طهارت یعنی وضو و غسل و تیمم بدون نیت صحیح نیست و همینطور نماز و زکات و روزه و حج و اعتکاف و دیگر عبادات» (شرح نووی بر مسلم: ۴۷ / ۱۳).

این رجب . رحمه الله . می گوید: «و اینکه پس از آن می گوید: **«و همانا هر کس آنچه را نیت کرده دارد»** خبری است مبنی بر اینکه از عملش چیزی به دست نمی آورد جز آنچه نیت کرده است، بنابراین اگر نیت خیری کرده خیر به دست می آورد و اگر از آن نیت شر دارد، شر و بدی حاصل می کند و این هرگز تکرار جمله نخست نیست زیرا جمله نخست دال بر این است که صلاح عمل و فسادش بر حسب نیتی است که بنابر آن به وجود آمده و جمله

دوم دال بر این است که ثواب فرد عامل برای کاری که کرده بر حسب نیت خوب اوست و مجازاتش بر آن بر حسب نیت فاسدش می باشد و شاید نیت او مباح باشد که عملش نیز مباح خواهد شد و نه ثوابی می برد و نه مجازاتی می شود، بنابراین ذات عمل، صلاح و فساد و مباح بودنش بر حسب نیتی است که باعث شده شخص آن کار را انجام دهد و ثواب انجام دهنده یا مجازاتش و سلامتیش بر حسب نیتی است که بنابر آن، عمل صالح یا فاسد یا مباح می شود» (جامع العلوم والحکم: ۱/ ۶۵). نگا: إعلام الموقعین (۳/ ۹۱).

ثانیا:

مدار درستی و فساد یک کار بر نیت است. آنچه فقها بیان کرده اند نیت تشخیص و تمییز یک کار از کار دیگر است، اما نیتی که مدار پذیرش یا پذیرفته نشدن عمل بر آن است قصد تمییز و تشخیص کسی است که آن کار برایش انجام می شود یعنی «معمول له» یعنی تمییز معبود از دیگران و این همان چیزی است که اخلاص نامیده می شود.

ابن رجب . رحمه الله . می گوید:

«بدان که نیت در لغت نوعی از قصد و اراده است هرچند بین این الفاظ تفاوت هایی هست که اینجا موضع بیانش نیست.

اما نیت در سخن علما به دو معنا می آید:

یکی به معنای تمییز و تشخیص عبادات از یکدیگر است مانند تمییز نماز ظهر از نماز عصر یا تمییز روزه رمضان از روزه های دیگر، یا تشخیص و جداسازی عبادات از عادات مانند ایجاد تفاوت میان غسل جنابت از حمام کردن برای خنک شدن یا شستشو و مانند آن. این نیت همانی است که بسیار در سخن فقها و کتاب هایشان آمده است.

معنی دوم: به معنای تمییز کسی است که عمل برایش انجام می شود یعنی اینکه آیا این کار تنها برای الله انجام می دهد بدون آنکه شریکی برای او باشد یا برای دیگری است؟ این همان نیتی است که عارفان در کتاب هایشان در بحث اخلاص و توابع آن درباره اش سخن گفته اند و این همان چیزی است که در کتب سلف متقدم بسیار ذکر شده است» (جامع العلوم والحکم: ۱/ ۶۵).

حاصل آنکه: نیتی که درستی کار به آن وابسته است همان تشخیص عملی است که قرار است شخص انجامش دهد؛ یعنی مثلا غسل جنابت را از دوش گرفتن برای پاکی یا خنک شدن تشخیص دهد و مانند آن.

این چیزی است که برای تصحیح عمل لازم است.

اما درباره نیت نزدیکی به الله، مردم با یکدیگر تفاوت بزرگی دارند و به حسب محقق شدن این تقرب و اخلاص در آن است که شخص و عملش نزد الله مقام و منزلت خواهند داشت.

اما در این باره لازم نیست که شخص نیت «تقرب» را دقیقا به یاد داشته باشد، بلکه اگر نیت «عبادت» یا «پرستش خداوند» یا طاعت او یا انجام امرش و مانند این اهداف شرعی را داشته باشد کافی است. نگا: الموسوعة الفقهية (۹۲/۳۳) و مقاصد المكلفین اشقر (۵۶.۵۰).

شاید برای همین است که بنا بر نظر برخی از فقها نیت «تقرب» به شکل خاص در عمل شرط نیست بلکه کافی است که عمل معین یا عبادت معین را با تمییز و تفاوت از دیگری نیت کند.

نگا: التلخیص فی أصول الفقه جوینی (۴۸۶/۱) والمستصفی من علوم الأصول غزالی (۶۲/۱).

زیرا این نیت مطلوب در درستی عمل معمولا هنگام انجام یک کار در دل بنده وجود دارد؛ وگرنه چه چیزی باعث شده که شخص وارد اسلام شود و برای آن غسل کند؟ یا چه چیز باعث می شود که زن پس از پایان عادت ماهیانه غسل کند به ویژه در سرمای شدید؟

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می گوید:

«ممکن است در دل انسان شناختها و اراده هایی باشد که خودش از وجود آن آگاه نباشد. بودن یک چیز در دل و درک انسان نسبت به آن دو چیز متفاوت است. برای همین گاه برخی را می بینی که برای تحصیل یک چیز در قلبش تلاش می کند حال آنکه آن چیز در قلب او وجود دارد و می بینی به سبب همین ندانستن به شدت زحمت می کشد و کار چنین کسانی مانند آنهایی است که در نماز دچار وسواس هستند، زیرا هرکس کاری را از روی اختیار انجام دهد و بداند که دارد چکار می کند لا بد نیت در دل دارد و وجود آن کار بدون نیت - که همان اراده است - امری است ناممکن. کسی که می داند دارد به سمت نماز می رود یعنی می خواهد نماز بگذارد و تصور این ممکن نیست که کسی نماز بخواند مگر آنکه قصدش نماز است. بنابراین، اینکه چنین کسی خواهان تحصیل نیت است به دلیل جهل او نسبت به حقیقت نیت و وجود آن در درونش هست.

همینطور کسی که می داند فردا رمضان است و خود مسلمان است و معتقد به وجوب روزه و می خواهد روزه بگیرد، این خودش نیت روزه است. او هنگامی که شب می کند مانند کسی است که نیت روزه دارد، برای همین فرق است میان عشای شب عید و عشای شب های رمضان، چون در شب عید می داند که قرار نیست روزه بگیرد، برای همین خواهان روزه نیست و نیتش را هم ندارد و مانند کسی که قصد روزه دارد شب نمی کند.

این مانند کسی است که می خورد و می آشامد و پیاده و سواره می رود و می پوشد، که اگر می داند دارد این کارها را می کند لابد خواهان انجامش نیز هست و همین نیت اوست، حال اگر به زبان بگوید که می خواهم دستم را

داخل این ظرف کنم تا لقمه‌ای بردارم و آن را بخورم نزد مردم احمق به نظر می‌رسد. همینطور کسانی که این الفاظ را به هنگام نیت نماز و طهارت و روزه به زبان می‌آورند» (منهاج السنة النبویة: ۵/ ۳۹۸ - ۳۹۹).

ابن قیم . رحمه الله . می‌گوید:

«نیت یعنی قصد انجام یک کار، زیرا هر کس قصد کاری دارد آن را نیت کرده است و جدایی آن از نیت قابل تصور نیست زیرا حقیقت نیت همین است و در حال وجود نمی‌تواند نباشد. کسی که نشسته تا وضو بگیرد یعنی نیت وضو دارد و کسی که برای نماز برخاسته یعنی قصد نماز دارد و ممکن نیست عاقل کاری از عبادات را بدون نیت انجام دهد زیرا نیت امری است لازم برای کارهای عمدی و اختیاری انسان و نیازی به زحمت و تحصیل ندارد. و حتی اگر بخواهد کارهای اختیاری خودش را بدون نیت انجام دهد نخواهد توانست و اگر خداوند او را به انجام نماز و وضوی بدون نیت مکلف کرده بود این تکلیف به چیزی بود که در توان نیست...» (إغاثة اللفهان: ۱/ ۱۳۷).

والله اعلم